

Олег Румянцеv
Венеція, Італія

**«РУСКИ НОВИНИ» ТА «РІДНЕ СЛОВО» – ДЗЕРКАЛА
ДВОХ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД ЮГОСЛАВІЇ В ПЕРІОД
МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ**

В даній статті зроблена спроба висвітлити історію двох основних українських газет – «Руски новини» та «Рідне слово», що виходили в Королівстві Югославія і мали неабиякий вплив на збереження національної ідентичності бачвансько-сремських та боснійсько-славонських громад українців-русинів.

Ключові слова: «Руски новини», «Рідне слово», бачвансько-сремська та боснійсько-славонська українські громади, тематика, публікації.

In this article the author made an attempt to enlighten the history of two main Ukrainian newspapers Ruski Novyny, and Ridne Slovo, published in th Kingdom of Yugoslavia and had a great influence on the preservation of national identity of Backa-Syrmian and Bosnian-Slavonian Ukrainian communities.

Key words: Ruski Novyny, Ridne Slovo, Backa-Syrmian and Bosnian-Slavonian Ukrainian communities, subject area, publications.

В югославському королівстві, заснованому 1918 року під назвою Королівство Сербів, Хорватів і Словенців, з 1929 року – Королівство Югославія, виходило в світ дві основні українські газети – «Руски новини» (1924 – 1941) та «Рідне слово» (1933 – 1941). Наявність двох основних видань пояснюється специфічністю самої діаспори: в державі проживали як русини, які селились з Пряшівщини й Закарпаття до Бачки й Срему починаючи з середини XVIII століття та за роки відокремленості від української етнічної спільноти виробили окремі культурні відмінності й зберегли стару українську етнічну назву «русини», так і переселенці з Галичини, які прибули до Боснії в кінці XIX – на початку XX століття та швидко замінили архаїчну назву «русини» етнонімом «українці». Між громадами існували територіальні та мовні відокремленості: так, 25 тисяч представників русинської міграції за два століття життя в Бачці й Сремі між сербами та угорцями запозичили до своєї говірки (яка ще до переселення

носила ознаки польського та словацького впливу та наближалась до лемківських говірок) нові лексеми, створюючи певне соіне, яке найвидатніші русинські мовознавці визначили як діалектну літературну руську мову бачвансько-сремських русинів (українців)¹. Галицькі ж українці, чия кількість сягала 15-ти тисяч осіб, переселились до Боснії та, меншим чином, до Славонії й розмовляли галицькими діалектами, дуже близькими до української літературної мови. Дві громади об'єднував як релігійний фактор – більшість їх представників були уніатського віросповідання – так і загальні (хоча й не тотальні) тенденції до взаємної інтеграції. «Руски новини» та «Рідне слово» не були єдиними періодичними українськими чи русинськими виданнями: бачвансько-сремські русини видавали також «Руски календар» (1921 – 1941), а опозиційні русинські кола газету й календар «Заря» (1934 – 1941), тоді як українці Загреба мали свій машинописний вісник; виходили й інші часописи меншого масштабу. Все ж, ці дві газети не лише протягом довшого періоду описували життя діаспори, але й дозволяють сьогодні досить широко й детально розглянути всі його аспекти.

Тижнева газета «Руски новини» (далі – РН) почала виходити в світ 4 грудня 1924 року як вісник заснованого в 1919 році Руського народного просвітнього товариства (далі – РНПТ). Під час заснування товариства вирішено застосовувати на письмі народну мову бачвансько-сремських русинів, що обумовлено незнанням широкими верствами громади іншої літературної мови та необхідністю розгорнення просвітницької діяльності на зрозумілій русинам мові. Редактором газети спочатку був Юрій Павич, а пізніше Михайло Фірак.

У вітальній статті редакція повідомляла, що новини стануть очима й устами народу та допоможуть громаді зберегти свою мову і віру – «бо лем дотля ми русини док те зачуваме»². Мовний та релігійний аспекти, як свідчать ця та інші статті, вважались надзвичайно важливими для питання збереження ідентичності громади. РН мали бути аполітичним та християнським виданням: «...не буду ше вязац ні за єдну партію, але буду шицки вопроси як соціального так и политического живота препатрац зос християнского становища»³. Головне завдання газети описано так: «Руски новини» буду нас межди собу вязац як до єдного снопа, до єдней громади, да будземе силнейши и шмелши»⁴. До співпраці в рамках публікації закликалися широкі кола дописувачів.

Упорядники та видавці газети були свідомі тієї об'єднуючої та просвітницької ролі, яку вона мала відіграти для бачвансько-срем-

ської громади. Так, про силу друкованого слова владика Крижевської єпархії Д. Няраді (один з покровителів РН) писав: «Хто ма у своих рукох новинство, тот ма у своих рукох кормидло, с хторим може водзиц и провадзиц так державу як и цали народ так як сце»⁵. Відносно інформації, яку русин міг знайти в РН, владика зауважав:

«Але ми жадаме то, да кежди русин добре зна тоти ствари, цо ше дотикаю його святой вири, його народносци, нашей милей новей держави; ми сцеме да наш народ поучуеме у шицким добрим котре ше тиче його фамилии, його господарства, його здравля, єдним словом: ми сцеме помагац нашому рускому народу до временитого и вичного щесца»⁶.

Таким чином, РН мали охоплювати культурні, соціальні та політичні теми, але віра в цьому переліку займала перше місце. Видання РН було навіть поставлено владикою «под охорону Пренепорочной Діви Марії».

Вже в першому номері РН надруковано реакцію одного читача з Руського Керестура – найбільшого русинського осередку в Югославії – з приводу виходу в світ газети:

«...терас, слава Богу, достанеме «Руски Новини», котри нам буду давац не лем родне слово, руску бешеду, але и руски дух, буду у нас будзиц руску народну свідомосц, покажу нам як вельки є руски народ, яка його история и яки вон богати на шицки Божи дари. Зато ше ми у Керестуре барз радуеме «Руским Новинам» и витоме їх як висника нашей лепшей долї»⁷.

Читачі оцінили той факт, що газету видано їх народною мовою та що її дух не був чужим для членів бачвансько-сремської громади. РН були першим періодичним виданням, яке русини могли вважати «своїм», з яким могли себе ототожнити. Газета повідомляла про всі сфери життя громади – про просвітницьку діяльність, про релігійне життя, про заснування громадських культурницьких організацій, про конфлікти в громаді, про сільськогосподарську практику, про нові закони, про події в етнічній Україні та в цілому світі тощо.

Важливою функцією РН було пов'язування бачвансько-сремської та боснійсько-славонської громад. Упорядники газети з перших номерів почали публікувати новини про галицько-українські осередки Боснії та Славонії в рубриці «Зос наших валалох», або в рубриці «Дописи» – цим самим практично висловлювалась концепція належності обох громад до єдиного національного контексту.

Першим українським осередком Боснії, про який з'явилась

стаття в РН, був Козарац: місцевий священик М. Черняк прохав русинів надати українцям фінансову допомогу в налаштуванні їх парафії. Він зауважував: «кед даєце на св. ствар, зос тим потримуєце св. єдинство, гр. кат. виру у нашим руским народу, [...]»⁸; таким чином, автор листа посилався на принцип релігійної взаємності й солідарності двох громад. Відомо, що русини відгукнулись на слова М. Черняка – в одному з наступних номерів РН була опублікована подяка священика за отриману допомогу⁹. Про допомогу русинів Бачки боснійсько-славонським українцям свідчать й інші статті в цій газеті.

Таким чином, РН не лише описували життя русинів Бачки й Срему, але й вміщували інформацію про українців Боснії й Славонії – про заснування їх товариств¹⁰, про релігійні ініціативи в українській громаді¹¹, про спільні українсько-русинські маніфестації¹² тощо. В окремих статтях, українців Боснії називали старим етнонімом – «русини», з метою краще довести представникам бачвансько-сремської громади, що йдеться про той самий народ¹³. Це не було лише пропагандистським жестом – серед боснійсько-славонських українців старий етнонім все ще інколи вживався.

Обидві громади об'єднувала боротьба з відступництвом. Як серед бачвансько-сремських русинів, так і серед боснійсько-славонських українців існувала тенденція переходу на православ'я, спровокована не стільки релігійними принципами, скільки соціальними проблемами та конфліктами з уніатським духовенством. У багатьох статтях РН розгорнуто ідеологічну боротьбу проти відступників в Бачці й Сремі; з'являлись і статті про відступництво у Боснії. Отождження русинів з громадою галичан в цьому разі відчувалось з особливою силою.

Багато уваги надавалось проблемам освіти. Одною з таких був брак вчителів у русинських школах, а також і загальна недостача місцевої інтелігенції¹⁴. Увагу присвячено й шкільній освіті українців Боснії й Славонії: русинські автори писали про швидку асиміляцію українських дітей та пропонували організувати школи в основних українських осередках – Прняворі, Дев'ятині, Дуброві, Козарцю, Липовлянах, Сібіню, Каніжі¹⁵.

В умовах проблематичного культурно-освітнього розвитку РН прагнули набути форму громадської трибуни, з якої необхідно було обговорювати та вирішувати найважливіші питання¹⁶. 1931 року видання навіть тимчасово припинено, що було свідченням просвітницького, культурного, а також і економічного занепаду громади.

РН з певною об'єктивністю відображали різні точки зору щодо питання національної ідентичності русинів. Окремі статті в РН пропагували український націоналізм та закликали до розвитку української національної свідомості серед русинів:

«А нашого народу ест около 40 мил., його жем є найплоднейша у Европи а ипак ми ані нешка не маме своєї держави, наш народ нешка служи другим народом вельо меншим в и вельо меней способним ягод Румунон, Чехом, Поляком, Москальом. А чом то так? Зато бо ми не маме довольно мощней национальной свидомосци, [...]»¹⁷.

В іншій статті обговорено актуальне для русинів питання «Цо ми?»:

«Ту мушиме стануц на реални темель, а то є: же ми Русини у Югославії конар, и то досц окремни конар велького руско-українского народу, цо нашелює вельки и Богом благословени простори од Карпатох до Кавказа. З тим народом нас вяже крєв, цо найважнейше и вяже нас наш язык, гоч як вон помишани з цудзима словами. У тим напряду, на тим єдно реалним темелю мушиме ховац и твориц нашу народну свидомоц и цали наш народни живот. Бо то каждому ясно, же 20.000 бачванско-сримских Русиных не можеме створиц якушик нову, самостойну нацию»¹⁸.

Таким чином, РН свідчили, що в громаді була присутня українська національна свідомість, яку активісти бажали поширити на ширші громадські кола. Так, в одній зі статей пропонувалось краще вивчити своє історичне (українське) минуле: «Треба нам шицко тото упознац, да не думаєме, же лєм други народи маю богату культуру, а ми худобни а ніч не маме. Зоз тим познаваньом подзвигне ше и наша руска свидомоц»¹⁹. В іншій писалось про єдність українського народу та належність до них бачвансько-сремських русинів: «Гоч як пространа руска (українска) жем, гоч як числени руски народ – коло 40 милиони, а зато кажди, хто лєм попатри на Русиных, такой видзи, же вони шицки – єден руски народ, гоч єдни жию у Галиції, други коло Києва на Україні, треци у Бачкей и Сриме»²⁰. Під «руською» свідомістю та «руською землею», як свідчать цитати, мався на увазі український контекст. В ще одній статті пропонувалось позичати літературу видавництва «Просвіта» з Закарпаття та Галичини, чию корисність пояснено так:

«Од читаня тих кніжкох ма наш человек двояки хасен. Перше там маме кніжки, цо описую историю руско-українского народа од найдавніших часох, вецка кніжки цо описую шицки краї дзе бива наш вельки народ. [...]. Кед наш человек з Бачкей чи зос Сриму дозна ше,

яку ми маме славну историю, як наш народ бул могуци, мал вельку руску державу, славних князох Владимира Великого, цо покресцел руски народ Єрослава Мудрого, за котрого була руск киевска дуржава найвекша, кед ше дозна ше ми маме славних козацких гетьманох як Вогдан Хмельницки, Иван Мазепа, котри ше славно борели за шлебоду руского народу, кед то шицко нашо людзе упознаю, теди ше не буду ганьбиц пред другими народами же ми немаме своєї историй своїх славних людзох»²¹.

Як зазначено, редактором газети та автором багатьох статей протягом кількох років був Михайло Фірак – священик з Галичини, який поширював серед русинів українську національну свідомість. Під його редакцією опубліковано багато статей про боротьбу галичан за свої права проти польських окупантів, про несправедливість яку терпіли українці на Закарпатті, про важке становище українців в УРСР тощо. Багато публікацій присвячено відомим українським постатям – І. Франку, С. Петлюрі, В. Гнатюку та іншим. Можна стверджувати, що для РН українська пропаганда була цілковито властивою протягом всього існування газети.

Звісно, РН не могли бути дзеркалом громади, коли б не відображали й інші погляди на таке важливе питання як національна ідентичність. Як свідчать інші публікації, окремі бачвансько-сремські русини сприймали свою громаду як відокремлену від будь-якого національного контексту спільноту. Вони вважали, що у своєму культурному розвитку слід сподіватись не на допомогу ззовні, а лише на власні зусилля та на оточуючі обставини²². Думки русинів про окрему державу вважались такими авторами зайвими: «Ми не можеме ані думац на свою посебну державу. Кед тото не можеме мац, але зато шицко друге можеме при добрих народних преднякох себе прибавиц»²³.

Існувала в бачвансько-сремській громаді й великоросійська, тобто москвофільська тенденція. В окремих статтях в РН висловлювалась необхідність вивчати російську мову, щоб наблизити громаду до «руского велького народу, котри жие у Карпатскей Русії, у Галиції и у Русії»; в таких статтях зауважено: «Українци и Руси ведно чишла 100 мильони. Ми Українци з Русами браца, як цо браца Словаки и Чехи»²⁴. З 1934 року в бачвансько-сремській громаді виходила газета «Заря» з панславістським, москвофільським, антиукраїнським та атниуніатським світоглядом, проти якої русинські прихильники України вели зі сторінок РН жваву полеміку.

В 1933 році на Великдень в світ вийшов перший номер газети

«Рідне слово» (далі – РС) – україномовної газети для українців Югославії, редактором якої також був М. Фірак. В першому номері РС він розповідає про мету публікації та про її загальні характеристики:

«Рідне слово» це часопис народний український й Христі[ан]нсько католицький. Буде воно будити в наших людях народну свідомість, буде учити любити рідну мову і все що наше, українське. А буде теж поучати й утверджувати нас в нашій прадіддівській греко-католицькій вірі, без котрої нема для нас життя»²⁵.

Орієнтованість газети була, як свідчить цитата, відверто католицька, але й патріотично-українська. Свідченням патріотизму був надрукований в РС гімн «Ще не вмерла Україна», а також висловлена надія, «що наш рідний край Україна, воскресне як слава, вільна і самостійна держава, така яка була за наших князів і козацьких гетьманів, а разом заявляємо що ми готові на всякі жертви для добра України, бо ми потомки славних українських козаків, котрі буйні свої голови клали в обороні України від Татар, Москалів і Поляків»²⁶.

Як і РН, РС подавало читачу різномірну та комплексну інформацію. Багато статей було присвячено релігійній тематиці (напр., «Свято Христа Царя», «Новочасне безвірство», «Правда про нашу «Прадіду віру» тощо), не бракувало матеріалів історичного («Українська революція», «Галичина самостійною державою» тощо), просвітницького («Сила друкованого слова», «Наша мова і наша назва», «Просвіти нам треба» тощо), політичного («Що таке капіталізм і буржуазія», «Чи можна бути правдивим комуністом?» тощо) та іншого змісту. Багато сторінок присвячено постатям українських вчених, істориків, письменників, політиків, священників. Інколи з'являлись публікації творів місцевих українських та русинських авторів.

Про популярність нової газети серед боснійсько-славонських українців свідчить така цитата:

«...люди хотіли би щось більше знати, вони відчувають голод за наукою, за просвітою. Тому доказ і те, що наше “Рідне Слово” знайшло несподівано багато передплатників і читачів і в найглухших закутках нашої Босни, що передплачують його й такі, котрі читати самі не вміють і просять других, щоби їм “Рідне Слово” перечитали»²⁷.

Не дивлячись на важкі часи загальної економічної кризи, українці намагались придбати для себе власний примірник, оскільки для

багатьох ця газета стала символом приналежності до української громади в Югославії. Отже, соціальна роль цього видання була не менш важливою ніж інформативна.

Багато сторінок РС присвячено українській культурі, історії, літературі, політичному життю українців в цілому світі. Зі сторінок газети боснійсько-славонська громада спостерігала події в Польщі, Чехословаччині, Румунії, СРСР. Викликає окреме зацікавлення стаття під назвою «Українська культура», а окремо її параграф «Народна словесність», де українську народну творчість порівняно з польською і московською. Як висновок, автор статті закликає українців оберегати рідну культуру від чужого впливу і стосовно цього питання зауважує:

«Подивіться на Українця з московською культурою. Який він чужий нам душою. Його цілий спосіб думання інакший як у нас і в інших європейських народів. Який він нездалий для праці на народній ниві. Вічно балакає про «партію», «соціалізм», «поневолений люд», а думає тільки про баламучене людей, про наживу й якби то за народна проші попанувати собі як слід. Дома нехарний як усякий москаль – українська господиня вигналаб із хати – родинного життя не шанує, от живе як худібка на пастівнику. Ось такі то культурно змосковщені Українці тепер занастали Україну»²⁸.

Цікаво, що в цій статті висловлювалась концепція належності «справжньої» української культури до європейського культурного контексту, тоді як в УРСР, вважалось, українська культура була зіпсованою впливом чужого народу у чужої політики.

РС також стало на захист принципів русинсько-української єдності. В одній зі статей стосовно бачвансько-сремських русинів зазначено: «Може й не всі наші читачі знають, що в Югославії крім нас Українців в Босні і Славонії жиє ще коло 25.000 наших братів в Бачці і Сримі, котрі себе називають Руснаки, і говорять говором дуже подібним до словацької мови, але зате вони наші брати Українці, лише звать себе Руснаками»²⁹.

Траплялось, що в РН та СР паралельно публікувались ті самі статті, перекладені з одної мови на другу та адаптовані до змісту газети – це, звичайно, пояснювалось єдиною редакцією обох газет. Так, у опублікованій в РН статті «Руснаци у Югославії»³⁰ описано й українців з Боснії – які є, пише автор, «дзечи тей истей рускей матери, синове єдного руского народу» (звісно, мався на увазі український народ). В статті йдеться про присутність в Югославії 40 тисяч русинів – 25-ти тисяч в Бачці й Сремі і 15-ти в Боснії і

Славонії. В РС в той самий період опубліковано статтю «Українці в Югославії»³¹, де так само описано 40-тисячну громаду українську громаду Югославії. Таким чином, в РН під етнонімом «русини», або «руснаки», описано боснійсько-славонських українців, тоді як в РС українцями названо русинів. Все ж, зауважено, що мова дуже різнить ці дві громади:

«Бо хоч всі ми члени одного народу, але Українці в Босни і Славонії походять з Галичини і говорять правильною книжною українською мовою, а бачванські Українці, або Русини населились до Бачки перед 180 літами з полудневої тоді (мадярської) сторони Карпат і мають свій окремиий говір, що дуже подібний до словацької мови»³².

Для порівняння, наведемо той самий текст в бачвансько-сремському варіанті:

«Ми Бачване и Сримчане походзиме зос наших руских крайох на Горніци – Подкарпатскей Руси, а нашо браца у Босни и Славонії походза з наших руских жемох у Галиції. Наша бешеда ше дакус розликуе една од другей, бо вони бешедую по литературней рускей бешеди, а ми зос нашим бачванским нариційом»³³.

Обидва варіанти є фактично перекладами одного, адаптованого під відповідний контекст тексту. Чітко просліджується паралель «український = руски / русинки / руснаки», що свідчить про повну тотожність сенсу та про лише етнонімічну відмінність. Цікаво, що в українському варіанті М. Фірак використав порівняння зі словацькою мовою, тоді як такого порівняння немає в русиномовній цитаті; напевно, в українському тексті це мало лише метафоричний сенс, а в русинському його не використано з причини можливого небажання робити порівняння зі словацьким контекстом (слід зауважити, що окремі словацькі вчені часто висловлювались про належність русинів до словацької нації, що викликало обурення в громаді русинів).

Як в РН публікувалась інформація про життя боснійсько-славонської громади, так і в РС багато публікацій присвячено бачвансько-сремським русинам. В окремих статтях РС, коли йшлося про успіхи русинів у галузі культури і просвіти, робились такі пропозиції: «Чи ж не могли би і ми в Босни і Славонії створити собі свої просьвітно-народні організації і разом з нашими братами в Бачці поступати вперед?»³⁴. Це ще раз свідчить про бажання спільної культурницької організації та діяльності.

В одній зі статей РС йшлося про «Бачванську Україну» та описувався русинський «твердий нарід»³⁵. З величезним ентузіазмом в цій українській газеті описано незламану століттями та чужинським

впливом русинську громаду:

«Малесенька Бачванська Україна – се неначе живий кусень, вирваної з нашої етнографічної особовості, вирваний перед двіста роками і кинений байдужо на поталу долі. Сей живий кусень нашого тіла і нашої крові не завмер, але силою своєї расової енергії жив, ріс і творив своє власне малесеньке, бо замкнене житте, продовжував на ґрунті своєї початкової, прадідної культури нову, свою власну, бачванську... Наша звязь з ними, наші культурні впливи і спільнота нашої традиції зірвалися точно перед 191 роками. А проте витримали! Витримали і перемогли, даючи тим блискучий, радісний доказ життєвої невмирущої сили нашого народу»³⁶.

Енергійність, з якою русини відстоювали свою національну ідентичність, часто ставились на сторінках РС у приклад українцям:

«Коби то ми Галичани були такі тверді! На жаль наші люди в Славонії так легко і без ніякого примусу залишають свою мову, що то дійсно ганьба. Бо не лише молоді, але й старі стидаються своєї рідної мови, калічать по чужому, забувають свої народні звичаї і стають якимись відлюдками «галіціянами» без чести і слави і без свого імени»³⁷.

Остання цитата свідчить про швидкий процес асиміляції українців, особливо у Славонії. Зі сторінок РС упорядники газети постійно закликали українців до заснування читалень та товариств, до передплати РС, до громадської єдності. В РС також описувався процес боротьби з відступництвом, яке було в певних межах поширеним в Боснії та Славонії. Як і у випадку РН, не можна сказати, що українська газета повністю відображала світогляд всіх представників громади, однак, можна сміливо стверджувати, що вона вбирала настрої більшості боснійсько-славонських українців, які були й сьогодні залишаються основою галицько-української діаспори в Югославії.

Коротке, але інтенсивне існування Карпатської України в 1939 році стало ще одним спільним моментом у житті двох громад і двох видань. В обох газетах карпатські події стали основною темою. Прийом біженців був світлою сторінкою у взаєминах між закарпатськими українцями та югославською громадою. Коли президент Карпатської України Августин Волошин прибув до Крижевської єпархії і з ним прибули декілька сот біженців, було оголошено, що всі села повинні організувати збори на допомогу прибулим³⁸. В РН та РС опубліковано списки тих русинів і українців, які з різних місцевостей Югославії дарували пожертви на їх фонд.

Видання обох газет припинилось з німецько-фашистською оку-

пацією Югославії в 1941 році. Українці в Боснії і Славонії потрапили під владу хорватів-усташів, а русини в Бачці і Сремі опинились під угорцями. Слідували важкі роки війни, після чого було засновано Соціалістичну Югославію, в який про життя русинів і українців розповідали вже інші видання.

На сьогодні обидві газети є першорядним за важливістю матеріалом до вивчення історії української діаспори в Югославії. Цінність цих видань полягає і в тому, що з їх сторінок можна дослідити взаємини між бачвансько-сремськими русинами та боснійсько-славонськими українцями в міжвоєнний період, а також окремо розглянути питання національної ідентичності русинської громади. Останнє питання є актуальним, оскільки обидві громади сьогодні існують на пост-югославських теренах та є визнаними Урядом України як діаспора, хоча відношення до свого українського походження з боку бачвансько-сремських русинів не є однозначним. Провідні кола русинської інтелігенції завжди вважали себе частиною української спільноти, однак, сьогодні в громаді є поширеною думка про автохтонність русинської культури. Таке ставлення є відносно новим і пояснюється демонізацією українського контексту з боку антиукраїнських русинських кіл Югославії після Другої світової війни. У процесі вирішення питання ідентичності русинів протягом існування Соціалістичної Югославії впливовими виявлялись не наукові досягнення русинських та інших дослідників, які завжди обґрунтовано пов'язували ідентичність громади з культурною спадщиною старої батьківщини, але позиції антиукраїнських політичних сил, якими в 1974 році було навіть наказано вилучити з русинської культури всі українські елементи (що означало знищити культуру бачвансько-сремських русинів) і припинити всі контакти з українським світом. Представники такого політизованого ставлення стверджували, що русини ніколи не сприймали українську культуру як свою. В цьому випадку, газети «Руски новини» та «Рідне слово» виступають важливими свідками наявності в міжвоєнний період в обох українських громадах свідомості карпатсько-українського походження русинів та існування зв'язків між бачвансько-сремською громадою та русько-українським світом.

Джерела та література:

¹ Кошич М.М. Підручний термінологічний словник сербо-хорватсько-русько-український / М.М. Кошич. – Новий Сад: «Руске слово», 1972. – С. 16-17.

² Русини! // Руски новини (далі – РН). – 4.12.1924. – С.1.

- ³ Там само.
- ⁴ Там само.
- ⁵ Няради Д. Читателюмъ «Руских новинох» даскельо слови / Д. Няради // РН. – 4.12.1924. – С. 1.
- ⁶ Там само.
- ⁷ Русин-Керестурец. Дописи / Русин-Керестурец // РН. – 4.12.1924. – С. 4.
- ⁸ Зос наших валалох / Козарац (Босна) // РН. – 23.04.1925. – С. 4.
- ⁹ Зос наших валалох / Козарац (Босна) // РН. – 21.05.1925. – С. 3.
- ¹⁰ Зос наших валалох / Деветина // РН. – 9.03.1928. С. 3; Зос наших валалох / Козарац (Босна) // РН. – 18.01.1929. – С. 4.
- ¹¹ Преосв. владика Дионисий у Босни // РН. – 26.09.1930. – С. 3.
- ¹² Манифестациј украинско-рускеј едноци у Шиду // РН. – 1.02.1929. – С. 3-4.
- ¹³ Зос наших валалох / Деветина (Босна) // РН. – 11.06.1925. – С. 4.
- ¹⁴ Янков М.О. Требования організації Руских школярох / М.О. Янков // РН. – 22.07.1927. – С. 1; Б. Наш школски вопрос (II) / Б. // РН. – 25.11.1927. – С. 1.
- ¹⁵ М. Ч. Основни школи народних меншосцох / М.Ч. // РН. – 18.12.1925. – С. 1.
- ¹⁶ Біндас Ю. Напрям Р. Новинох / Ю. Біндас // РН. – 8.04.1927. – С. 1.
- ¹⁷ Важност и потреба народней свідомости // РН. – 4.06.1925. – С. 2.
- ¹⁸ Наша народна свідомост // РН. – 11.06.1925. – С. 1.
- ¹⁹ Фірак Мих. Наша народна свідомост / Михайло Фірак // РН. – 18.06.1925. – С. 1.
- ²⁰ Ф[ірак] М[ихайло]. Народ и народносц / Михайло Фірак // РН. – 11.12.1925. – С. 1.
- ²¹ Ф[ірак] М [ихайло]. Цо треба читац / Михайло Фірак // РН. – 2.04.1925. – С. 2.
- ²² Костелник О. История и людзе / О. Костелник // РН. – 5.03.1925. – С. 1.
- ²³ Там само.
- ²⁴ М. В. Розвивайме нашу народну свідомост / М.В. // РН. – 24.12.1925. – С. 1.
- ²⁵ До читачів «Рідного слова» // Рідне слово (далі – РС). – Великдень, 1933. – С. 7.
- ²⁶ Український національний гимн // РС. – Липень, 1933. – С. 2.
- ²⁷ Закладаймо читальні // РС. – Вересень, 1933. – С. 1.
- ²⁸ Українська культура. Народна словесність // РС. – Листопад, 1934. – С. 4.
- ²⁹ Загалні збори товариства «Просьвіти» бачвансько-сримських Ру-

синів // РС. – №8. – 1933. – С. 5-6.

³⁰ М-к. Руснаци у Югославії / М-к // РН. – 08.10.1937. – С. 1.

³¹ Українці в Югославії // РС. – 10.10.1937. – С. 1.

³² Там само.

³³ М-к. Руснаци у Югославії / М-к // РН. – 08.10.1937. – С. 1.

³⁴ Наші дописи / Руски Керестур // РС. – 10.09.1937. – С.4.

³⁵ Твердий нарід // РС. – 25.12.1937. – С. 1.

³⁶ Там само.

³⁷ Бачвансько-Сримські Русини // РС. – Червень, 1935. – С. 1.

³⁸ Геройська боротьба за свободу Карп. України / Героїчна боротьба з мадярами // РС. – 25.03.1939. – С. 1-2.